

JAMOAT TRANSPORTIDA TRANSPORT XIZMATI KO'RSATISH SIFATINI OSHIRISH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH

Sharipova Nodira Ilxomovna,

Anvarova Maftuna Vali qizi

*O'zbekiston Respublikasi. Jizzax viloyati. Jizzax shaxri,
Islom Karimov prospekti – 4. Jizzax Politexnika Instituti.*

Annotatsiya. Ushbu maqolada shahar jamoat transportida transport [izmati kursatish sifatini oshirish usullarini takomillashtirish hamda harakat intervallarini to'g'ri tashkil qilishda muhim ko'rsatkich hisoblangan yo'lovchilar oqimini aniqlash usullari tahlil qilingan. Transport xizmatini o'rganishda avtomatlashtirilgan hisoblash tizimidan foydalanish yo'nalishlardagi harakatlanuvchi tarkibning sonini belgilashda va ularning harakatlanish intervallarini to'g'ri tanlashda yaxshi samara berishi asoslangan.

Kalit so'zlar: transport, yo'lovchi, xavfsizlik, jamoat transporti, yo'lovchilar oqimi, intellectual tizimlar, foydalanish, jamoat transportlari, yo'lovchilar oqimi, tadqiq etish, usullar tahlili.

Jamoat transporti shahar hayotining asosidir. Bu shaharning shakli va moliyaviy rivojlanishini hal qiladigan o'zgaruvchilardan biridir. Transport tizimining harakatchanligi va qulayligi shakllanayotgan mamlakatlarda ijtimoiy va pul harakatlari sohasiga, shahar jamoalarining shakli va kattaligiga, turmush tarziga va tempiga ta'sir ko'rsatadi. Shaharlashish darajasi va aholi sonining o'sishi, shaharlarning rivojlanishi, qulaylik va faollikni taqsimlash kabi bir qancha muammolar tufayli motorli transportga bo'lgan talabning ortishi kuzatildi. Mavjud jamoat transporti inshootlari rivojlanayotgan mamlakatlarda bir nechta sabablarga ko'ra talabni qondira olmaydi, masalan, jamoat transportida yo'lovchilarning sayohat sifati pastligi, yomon boshqariladigan yo'llar va boshqa infratuzilma ob'ektlarini o'z ichiga oladi. Hozirgi jamiyatda shaharsozlik tarmog'idagi uzluksiz o'sish va cheklangan joy ajratish uchun raqobat tufayli turar joylar, o'quv joylari va kundalik hayotdagi ish joylari uzoqroq bo'lib, dam olish, xarid qilish va ijtimoiy tadbirlarning boshqa turlari katta ahamiyatga ega. Dunyoning aksariyat yirik shaharlaridagi transport talabini faqat yuqori sifatli jamoat transporti tizimi bilan ta'minlash mumkin. Avtobus, temir yo'l, yer osti va tramvay tizimlariga qo'yiladigan talablar asosiy omil sifatida ishonchlilik va samaradorlik bilan ajralib turadi. Ehtiyojlarni yaxshiroq qondirish uchun xizmatning ishlash vaqti va tarmoq hajmi kengaytiriladi. Bundan tashqari, aksariyat metropolitenlar fuqarolarga mashinani uyda qoldirish va buning o'rniga mahalliy tranzit tizimlaridan foydalanishlari uchun ko'proq imtiyozlar berishga harakat

qilmoqda. Buning sabablari hammaga ma'lum. Jamoat transporti tizimi nafaqat u yaxshi ishlatilgan taqdirda iqtisodiy ma'noga ega, balki avtoullovga bog'liqligi yuqori bo'lgan shaharlarning aksariyati kamida uchta muhim muammoga duch keladi; xavfsizlik, tirbandlik va ifloslanish (shovqin va havoning ifloslanishi, erni ajratish va boshqalar). Odatda, avtoullovlardan foydalanishni kamaytirish va jamoat transportidan foydalanishni ko'paytirish uchun tayoq va sabzi yondashuvi zarurligi tan olingan. London tirbandligini zaryadlash sxemasi bunga misol bo'la oladi, chunki sxema bo'yicha yig'ilgan barcha daromadlar avtobus va metro xizmatlarini yaxshilashga sarflanadi. Aholining transport xizmati sifatini oshirish, shaharlardagi umumiy foydalanishdagi yo'lovchi tashish tizimida marketing faoliyatini boshqarishni takomillashtirish hozirgi kundagi asosiy muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu muammo ijtimoiy ahamiyati va jamiyatdagi siyosiy barqarorlikka ta'siri tufayli umumiy foydalanishdagi yo'lovchi tashish tizimiga alohida ahamiyat qaratishga va bozorda marketing tadqiqotlarini olib borishga to'g'ri keladi.

Aholiga transport xizmati ko'rsatishni takomillashtirish aholining transport xizmatlaridagi ehtiyojlarini chuqur va har tomonlama o'rganish va ularni transport xizmatlaridan mamnun bo'lish usullari asosida amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Marketing tadqiqotlari yo'lovchi transporti tizimining samaradorligini xolisona baholash, o'ziga xos kamchiliklarni aniqlash va aholiga transport xizmati ko'rsatish sifatini oshirish va rivojlantirishga qaratilgan aniq chora-tadbirlarni ishlab chiqish imkonini beradi. Rossiyalik L.B.Mirotin, D.S.Samoylov, S.M.Safronov, S.M.Korenkova va boshqa bir qancha olimlarning ilmiy tadqiqotlarida shaharda umumiy foydalanishdagi yo'lovchi transporti tizimlarini rivojlantirish muammolariga katta e'tibor qaratganlar. Mahalliy olimlardan G.Shadiyev, S.Yuldashevalarning "Soxa marketing va menejmenti" nomli o'quv qo'llanmasida transport korxonalarida marketing va menejment soxalaridan foydalanish yo'llari keng yoritib berilgan.

Rivojlanishning zamonaviy tendentsiyalarini aniqlash va shaharlardagi umumiy foydalanishdagi yo'lovchi tashish tizimida marketing faoliyatini boshqarish zarurligini oqlash, shahardagi yo'lovchi tashish bozorini o'rganish, yo'lovchi tashish xizmatlari tomonidan foydalanuvchilarning ehtiyojlari va afzalliklarini aniqlash, umumiy foydalanishdagi yo'lovchi transporti xizmatlari iste'molchilarining imtiyozlarini shakllantirish bo'yicha uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish, umumiy foydalanishdagi yo'lovchi transporti tizimida marketing faoliyatini boshqarish samaradorligini oshirishga imkon beradigan interaktiv marketing kommunikatsiyalari tizimini ishlab chiqish muammolarini hal qilish uchun tizimli yondashuvni, kuzatuv usullarini, taqqoslashni, tahlil qilishni va sintezni, induksiyaning va chegirmalarni, ijtimoiy, iqtisodiy va statistik usulni va ekspert baholash usuli kabi metodlardan foydalanilgan.

Shahar va shahar atrofida yo'lovchi tashish bozor infratuzilmasining eng muhim qismidir. Uning barqaror va samarali ishlashi shaharlar va umuman mamlakatning

ijtimoiy muhitiga katta ta'sir ko'rsatadi. Shunday ekan bozor sharoitida bu masalaga yangicha yondashuv zarur. Yo'lovchi tashish tizimida marketing faoliyatini boshqarish masalasi hozirgi kunda yetarlicha darajada yoritilmayotganligini aholining e'tiroz va fikrlaridan xulosa qilishimiz mumkin. Aholiga transport xizmatini tashkil etishda turli xo'jalik yurituvchi sub'ektlar ishtirok etadi, bu ularning manfaatlarini muvofiqlashtirish yo'lida muayyan say-harakatlarni talab qiladi hamda yo'lovchi transportining faoliyati va rivojlanishi marketing boshqaruvi tizimini shakllantirish uchun izlanishlarga majbur qiladi. Marketing boshqaruvini takomillashtirishdan avval xizmat ko'rsatishning quyidagi turlariga ahamiyat qaratishimiz kerak:

- axborot xizmatlari

- reklama xizmatlari - logistik xizmatlar. Tashish xizmatlarini tashkil qilishda esa quyidagi iste'molchi (yo'lovchi) talablarini e'tiborga olish muhim sanaladi:

- taklif etilayotgan xizmatlarni transport xizmatlari iste'molchilarining (yo'lovchilarning) o'ziga xos talablariga moslashtirish);

- transport xizmatlarini eng samarali sotish maqsadida iste'molchilar (yo'lovchilar)ning talab va ehtiyojlarini to'g'ri shakllantirish. Iste'molchilarga transport xizmatlari ko'rsatish darajasini oshirish muammosini hal qilish amalga oshirilayotgan xizmatlarning sifati bilan chambarchas bog'liq. Yo'lovchi tashish xizmatlarining sifati xizmatning iste'mol xususiyatlarini bozor talablariga muvofiqligi deb ta'riflanadi va ikki shartli qiymat o'rtasidagi farq - yo'lovchining talablari va haqiqiy parametrlari bilan baholanadi. Bu farq yo'lovchining xizmat sifati darajasini ko'rsatadi.

Yo'lovchi transport xizmatlari sifatining eng muhim parametrlari orasida quyidagilar mavjud:

1. Xavfsizlik. Xizmat ko'rsatishda haydovchi fuqarolarning hayoti va sog'lig'i, atrof-muhit uchun xavfsizlik talablariga rioya etilishini ta'minlashi shart.

2. O'z vaqtida va tezlik. Haydovchi transportni belgilangan jadvalga, transport shartnomasida nazarda tutilgan transport vositalarining vaqt va tezligi bo'yicha boshqa talablarga muvofiq amalga oshirishi kerak.

3. Qulaylik, axloq va estetika. Transport xizmati ko'rsatishda haydovchi transport vositasida yo'lovchilarga xizmat ko'rsatish shartlariga, shuningdek, dastlabki, oraliq va yakuniy kuzatuv punktlariga qo'yiladigan talablarga rioya etilishini ta'minlashi kerak:

- transport vositasidagi yo'lovchilar soni transport shartnomasida belgilangan (agar shartnomada nazarda tutilgan bo'lsa), shuningdek transport vositasining texnik tavsifida nazarda tutilgan imkoniyatlar me'yorlariga muvofiq bo'lishi kerak;

- ijrochi xodimlari umumiy qabul qilingan xatti-harakatlar me'yorlariga (xushmuomalalik, mehribonlik, nutq madaniyati, tashqi ko'rinish)larga rioya qilishlari kerak; - avtotransport vositalari salonlari, to'xtash nuqtalari, avtobus bekatlari va

yo'lovchi avtostansiyalari xonalari toza, estetik, yoritilgan bo'lishi kerak, yo'lovchilarning sog'lig'i va mol-mulkiga zarar yetkazadigan nosozliklar bo'lmasligi lozim;

- transport vositalari, to'xtash joylari, avtobus bekatlari va yo'lovchi avtostansiyalarini rasmiylashtirish va saqlash, xodimlarning ko'rinishi ijrochining umumiy qabul qilingan me'yorlari va korporativ uslubiga mos kelishi kerak; - avtomobil va bekatlarda harorat, havo tarkibi va shovqin darajasi belgilangan me'yorlarga muvofiq bo'lishi kerak[8].

4. Murakkab. Xizmat ko'rsatishda tashuvchi, xizmatning texnologik tarkibining barcha tarkibiy qismlari bajarilishini ta'minlashi, shuningdek, tashish shartnomasida belgilangan tarkib va talablar bilan bog'liq xizmatlarni taqdim etishi shart.

5. Axborot va ishonchlilik. Xizmat ko'rsatish jarayonida tashuvchi, yo'lovchilarni transport vositalarini jo'natish (kelish), bagaj, marshrut, yong'in o'chiruvchi va birinchi yordam to'plami joylashgan joylar, avariya chiqishlar joylashgan joylar va ularni ochish usullari, ijrochi bilan aloqa qilish usullari haqida to'liq va ishonchli ma'lumot bilan ta'minlashi kerak.

Xulosa qilib aytganda, siz mashinaga ega bo'lish o'rniga jamoat transportidan foydalanishni xohlashingiz mumkin, chunki vaqt o'tishi bilan ko'p pulni tejashingiz mumkin. Siz jamoat transportidan foydalanish paytida ishlashingiz mumkin. Jamoat transportining yana bir teskari tomoni shundaki, siz o'zingizning ish joyingizga yoki universitetga borayotganda ishlashingiz mumkin. Agar siz talabchan ishda ishlayotgan bo'lsangiz va siz uzoq vaqt ishlashingiz kerak bo'lsa, siz jamoat transportida qatnov paytida ozgina ishlashingiz mumkin, shunda siz kechqurun ofisdan chiqib ketishingiz mumkin. Shunday qilib, jamoat transporti sizning vaqtingizda bizning mashinamizda o'tirish va tirbandlikka e'tibor berish bilan taqqoslaganda samaraliroq foydalanishga imkon berishi mumkin. Shunday qilib, agar siz o'sha gavjum shaharlardan birida yashasangiz, siz o'zingizning oilangizga yoki do'stlaringizga ko'proq vaqt sarflashingiz mumkin bo'lgan mashinangizdan foydalanish o'rniga jamoat transportida ish joyingizga va uyingizga tezroq borishingiz mumkin. Aholining sog'lig'i bilan bog'liq muammolarni kamaytirish Avtoulowlardan foydalanish havoning ifloslanishi bizning sog'ligimizga sezilarli darajada salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Adabiyotlar:

1. Информационные технологии управления: Учебное пособие. Под ред. проф. Г.А. Титаренко. – 2-е изд., доп. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2005. – 439с.

2. Икрамов М.А. Автомобильно-дорожный сектор государств центральной Азии: проблемы и перспективы развития /М.А.Икрамов, А.А.Зохидова, В.А.Топалиди. –Ташкент:Изд-во Нас. Библиотеки Узбекистана им.Алишера Навои, 2011.-155с.

3. Ю. М. Неруш. Коммерческая логистика Москва ЮНИТИ 1997г.

4. J. R. Kulmuxamedov. Transport logistikasi asoslari J. 2013g.

5. Lester A. Hoel, Nicholas J. Garber, Adel W.Sadek. Transportation infrastructure engineering/ A Multimodal integration. University of Vermont.
6. Бутаев Ш.О., Мадаминов Ю.И. Совершенствование методов управления процессами автомобильных перевозок грузов. Ташкент: Фан, 1988.-150 с.
7. Модели и методы теории логистики: Учебное пособие. 2-е изд./Под ред. Лукинского В.С. СПб: Питер. 2007. -448 С.
8. Raxmatullaev M. Qosimov S.X. Yuk oqimini logistik kuzatuv va komplekslarini mahalliyashtirish omillari. Ilmiy-tex. jur. 23 (8) 52.
9. Raxmatullaev M. Qosimov S.X. Современные инновации и технологии организации перевозки. Ilmiy – texnik jurnal 23 (9) 167.
10. Aleksander Sladkowski. Intelligent transport systems-problems and perspectives. Springer.-2016. – 307 ps.
11. Barbara Flugge. Smart mobility – connecting everyone. 2017.
12. Косимов, С. Х., & Нишонов, А. О. У. (2021). Пути развитие логистической системы при организации перевозки грузов на международных маршрутах. Academic research in educational sciences, 2(3).
13. Косимов, С. (2021). ПРИМЕНЕНИЕ ОБУЧАЮЩИХ ПРОГРАММ-ТРЕНАЖЕРОВ В ОБУЧЕНИИ ПРЕДМЕТА «ЛОГИСТИКА ТРАНСПОРТА». InterConf.
14. Косимов, С., & Косимов, Б. (2021). ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННЫХ ТЕРМИНАЛОВ В ЛОГИСТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЕ. InterConf.
15. Qosimov, S. (2021). METHODOICAL BASIS FOR TEACHING ELECTRONIC EDUCATION. InterConf.
16. Шарипова, Н., & Рахматуллаев, М. (2021). К ВОПРОСУ О НАЗНАЧЕНИЕ И КЛАССИФИКАЦИЯ ДОРОЖНЫХ КОНТРОЛЕРОВ В СИСТЕМЕ ДОРОЖНОЕ УПРАВЛЕНИЕ. InterConf
17. Akmal Azimov, & Abdukarim Muxtarov (2021). Yo'lovchi tashuvchi avtotransport korxonalarining samaradorligini belgilovchi omillar tahlili. Academic research in educational sciences, 2 (4), 1395-1340. doi: 10.24411/2181-1385-2021-00749.
18. Abdunazarov J.N Almamatov M.I “Jamoat transportini samarali ishlashi prinsiplari” ИШЛАБ ЧИҚАРИШНИНГ ТЕХНИК, МУҲАНДИСЛИК ВА ТЕХНОЛОГИК МУАММОЛАРИ ИННОВАЦИОН ЕЧИМЛАРИ мавзусидаги Халқаро миқёсидаги илмий-техник анжумани материаллари тўплами 1- Қисм (2021 йил 29-30 октябрь)516-bet
19. Мамаев, Г. И., & Бакиров, Л. Ю. (2022). Проблемы уличных парковок и зарубежный опыт организации парковок. Universum: технические науки, (5-4 (98)), 57-61.
20. Xoshimova Sh. S Effective organization of cargo terminal activity criteria //Eurasian journal of academic research Innovative Academy Research Support Center (2023 yil 18-25 august). 139-143 b.